

Lapsiperheiden sosiaaliturva, toimeentulo ja köyhyys

Vaikuttamisen tukiaineisto 22.2.2024

MLL

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

LAPSET ENSIN

Teema: Lapsiperheiden sosiaaliturva, riittävä toimeentulo ja lapsiperheköyhyys

Lapsiperheiden riittävä toimeentulo kuuluu lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin perusedellytyksiin. Lapsiperheköyhyydellä on laaja-alaiset kielteiset seuraukset. Elinkustannukset ovat nousseet viime vuosina tuntuvasti. Samanaikaisesti sosiaaliturvaa on leikattu merkittävästi ja leikkaukset vaikuttavat erityisesti pienituloisiin lapsiperheisiin. Nyt tarvitaan toimia, joilla voidaan varmistaa lapsiperheille riittävä toimeentulo.

Ydinviestit

- Lapsiperheköyhyys on yhä suurempi ongelma Suomessa, vaikka se on ollut paljon esillä ja sen kielteiset vaikutukset tunnetaan. Elinkustannusten nousu ja sosiaaliturvan leikkaukset lisäävät lapsiperheiden toimeentulovaikeuksia.
- Tarvitaan laaja-alaisia toimia lapsiperheiden riittävän toimeentulon varmistamiseksi. Lapsiperheiden sosiaaliturvaetuuksia tulee korottaa eikä leikata.
- Päätöksenteossa tarvitaan laadukasta lapsivaikutusten arviointia, jossa lapsiperheiden toimeentuloon liittyvät kysymykset on huomioitu laaja-alaisesti.

Perus- ja ihmisoikeusperusta

Perusoikeus- ja ihmisoikeusperusta teemaan 1/2

Perustuslaki 19.1 § (oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon), 19.2 § (perustoimeentulon turva), 19.3 § (riittävät sosiaali- ja terveystalvet), 19.3 § (väestön terveyden edistäminen), 19.3 § (lapsiperheiden tuki), 19.4 § (oikeus asuntoon).

Lapsen oikeuksien sopimus 26 art. (lapsen oikeus sosiaaliturvaan) ja 27 art. (lapsen oikeus riittävään elintasoon).

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksien kokeva sopimus 9 art. (oikeus sosiaaliturvaan ja sosiaalivakuutukseen) ja 11.1 art. (oikeus saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso, joka käsittää riittävän ravinnon, vaatetuksen ja sopivan asunnon, sekä oikeuden ehtojen jatkuvaan parantamiseen).

Perusoikeus- ja ihmisoikeusperusta teemaan 2/2

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus 28.1 art. (oikeus riittävään elintasoon) ja 28.2 art. (oikeus sosiaaliturvaan).

Rotusyrjinnän poistamista koskeva sopimus 5 art. e-kohdan 4 kohta (oikeus sosiaaliturvaan ja sosiaalihuoltoon) ja 5 art. e-kohdan 3 kohta (oikeus asuntoon).

Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja 12 art. (oikeus sosiaaliturvaan), 13 art. (oikeus sosiaaliavustukseen ja lääkinnälliseen apuun), 14 art. (oikeus sosiaalipalveluihin), 30 art. (oikeus suojeluun köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan) ja 31 art. (oikeus asuntoon).

EU:n perusoikeuskirja 34.3 art. (oikeus sosiaalitukeen ja asumistukeen tai sosiaalisesti tuettuun asuntoon), 34.1–2 art. (oikeus sosiaaliturvaetuuksiin ja sosiaalipalveluihin) ja 34.3 art. (oikeus sosiaalitukeen ja asumistukeen tai sosiaalisesti tuettuun asuntoon).

Lapsen oikeuksien komitea suositteli Suomelle 2023:

35. YK:n lapsen oikeuksien komitea suosittelee, että sopimusvaltio

a) välttää sosiaaliturvaetuuksien leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin;

b) tehostaa edelleen politiikkaansa, jolla pyritään varmistamaan riittävä elintaso kaikille lapsille, muun muassa parantamalla vammaisten lasten, turvapaikanhakijalasten ja laittomasti maassa oleskelevien lasten taloudellista tilannetta ja lisäämällä heille maksettavia sosiaaliturvaetuuksia;

c) kehittää toimenpiteitä, joilla ehkäistään asunnottomuutta, ja tarjoaa kiireellisesti asianmukaisen ja pitkäaikaisen sosiaalisen asunnon ja muita tukitoimenpiteitä niitä tarvitseville perheille;

d) kokoaa ja julkaisee tilastoja katuoloissa elävien lasten ja tilapäismajoituksessa asuvien lasten määristä sekä ryhtyy toimenpiteisiin vastatakseen asianmukaisesti heidän tarpeisiinsa.

Lapsiperheköyhyyden vaikutuksia ja taustatekijöitä

Lapsiperheköyhyydellä on suuret kielteiset vaikutukset

- Köyhyys on keskeinen eriarvoisuutta aiheuttava tekijä lasten elämässä.
- Lapsiperheköyhyydellä on laaja-alaiset kielteiset seuraukset. Lapsuuden olosuhteilla on merkittävät vaikutukset koko elämänkaareen. Hyvinvoinnin perusta rakentuu lapsuudessa.
- Lapsiperheköyhyyden taustalla on monia syitä, ja sitä tulee tarkastella monesta näkökulmasta.
- Lapsiperheköyhyyden torjunnassa tarvitaan monia keinoja ja eri toimijoiden yhteistyötä.

Lapsiperheiden köyhyyden taustalla 1/2

- Perusturvan matala taso ja lapsiperheiden toimeentuloetuuksien reaaliarvon lasku, sosiaaliturvan leikkaukset
- Vanhempien työttömyys
- Vanhempien työkyvyttömyys
- Vanhempien opiskelu
- Osa-aikatyö, pätkätyöt, matalapalkkaisuus. Köyhyys työssäkäynnistä huolimatta on Suomessa nimenomaan lapsiperheitä koskeva ilmiö.

Lapsiperheiden köyhyyden taustalla 2/2

- Lapsiperheiden tulonsiirtojen – kuten lapsilisän ja kotihoidon tuen - heikentyminen on siten koskenut köyhiä lapsiperheitä erityisen ankarasti. Tulonsiirtojen osuus köyhien lapsiperheiden käytettävissä olevista tuloista on noin kolminkertainen muihin lapsiperheisiin verrattuna.
- Yksinhuoltajuus lisää merkittävästi köyhyysriskiä.
- Köyhät lapsiperheet ovat useammin pikkulapsiperheitä.
- Köyhissä lapsiperheissä on kolme tai sitä enemmän lapsia selvästi useammin kuin keskituloisissa lapsiperheissä.
- Ajankohtainen ongelma reaaliansioiden aleneminen, erityisen haastava tilanne pienipalkkaisilla lapsiperheillä

Elinkustannusten nousu on lisännyt lapsiperheiden köyhyyttä

- Elinkustannusten voimakas nousu on lisännyt lapsiperheiden köyhyyttä.
- Köyhissä lapsiperheissä oli viitebudjettiköyhyysmittarilla mitaten syksyllä 2022 yhteensä 129 000 lasta, joka on vajaat 13 % kaikista lapsista.
- Köyhyysasteen nousu kohdistui erityisesti yhden aikuisen lapsiperheisiin. Yksinhuoltajaperheistä on hintojen nousun jälkeen 22 prosenttia köyhyysrajan alapuolella

Sosiaaliturvan leikkauksista 1/2

- Sosiaaliturvaan on tehty useita leikkauksia, jotka vaikuttavat moneen lapsiperheeseen: mm. *työttömyysturvaan, asumistukeen ja toimeentulotukeen. Tämän lisäksi usean etuuden indeksikorotukset jäädytetään vuosiksi 2024–2027.*
- Sosiaaliturvan leikkaukset vaikuttavat merkittävästi juuri pienituloisiin. Leikkaukset heikentävät pienituloisten ja köyhien lapsiperheiden asemaa ja johtavat todennäköisesti lapsiperheköyhyyden kasvuun.
- Pienituloisuus lisääntyy eniten nuorten aikuisten, yksinhuoltajien sekä vanhempien, yksin asuvien työikäisten keskuudessa. STM:n laskelman mukaan leikkaukset voivat pienentää 150-300 eurolla kuukaudessa kahden lapsen yksinhuoltajaperheen käytettävissä olevia tuloja.

Sosiaaliturvan leikkauksista 2/2

- Sosiaaliturvan kehittämisen lähtökohtana on pidetty sitä, että perusturvan taso on riittävä erilaisissa elämäntilanteissa aiheuttamatta tarvetta turvautua viimesijaiseen toimeentulotukeen, ja että avun tarve olisi tällöinkin lyhytaikaista.
- Sosiaaliturvan leikkauksia koskevissa hallituksen esityksissä on tuotu tuodaan esille toimeentulotuen käytön lisääntyminen (kuten myös muissa sosiaaliturvan leikkauksia koskevissa esityksissä). Toimeentulotukeen turvautuminen tulee todennäköisesti olemaan pidempiaikaista.
- Myös toimeentulotukeen on tehty leikkauksia ja niitä on tarkoitus tehdä edelleen. Myös nämä leikkaukset heikentävät vähävaraisten lapsiperheiden taloudellista selviämistä.

Sosiaaliturvan leikkaukset lisäävät lapsiperheköyhyyttä

- Tällä hallituskaudella on jo toteutettu mm. leikkauksia asumistukeen, työttömyysturvaan ja toimeentulotukeen, minkä lisäksi usean etuuden indeksikorotukset jäädytetään vuosiksi 2024–2027. Sosiaaliturvan leikkaukset kohdistuvat lapsiperheistä erityisesti pienituloisiin. Niillä on suuri vaikutus on muun muassa yksinhuoltajaperheisiin sekä pitkäaikaisesti tukea saaville ja useampaa tukea saaville perheille.
- Sosten laskelman mukaan pienituloisten määrä tulee kasvamaan vuonna 2024 noin 68 000 henkilöllä, joista noin 16 700 on lapsia. <https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-hallituksen-leikkausten-vaikutukset-maakunnittain-lahes-17-000-utta-alaikaista-tippuu-koyhyysrajan-alle/mukaan>
- Suomi on sitoutunut vähentämään vuoteen 2030 mennessä köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien henkilöiden määrää 100 000 henkilöllä, joista kolmasosa lapsia: ks. myös eurooppalainen lapsitakuu [eurooppalaisen lapsitakuun kansallista toimintasuunnitelmaa](#)

Sosiaaliturvan leikkauksia perustellaan julkisen talouden säästöillä

- Sosiaaliturvan leikkauksia perustellaan julkisen talouden säästöillä. Sosiaaliturvan leikkaukset lisäävät lapsiperheköyhyyttä ja perheiden toimeentulovaikeuksia. Tämä on merkittävä kuormittava tekijä, joka voi heijastua pitkäaikaisesti lasten elämään ja hyvinvointiin.
- Perheen [taloudelliset ongelmat heikentävät lasten mahdollisuuksia](#) taloudellisesti itsenäiseen elämään myöhemmin. Taloudelliset hankaluudet näkyvät nuorten elämässä esimerkiksi hoitoa vaativina mielenterveyden ongelmina, heikompina kouluarvosanoina sekä lyhyempänä koulutuspolkuna.
- 1990-luvun laman myötä tehdyt leikkaukset ovat osoittaneet, että niiden aiheuttamat inhimilliset ja taloudelliset vaikutukset ovat pitkäkestoisia. Lyhytnäköiset säästöpäätökset kostautuvat tulevaisuudessa lasten ja nuorten pahoinvoinnin lisääntymisenä.

Mitä tulisi tehdä?

10 askelta lapsiperheiden riittävän toimeentulon varmistamiseen 1/3

1. Universaali hyvinvointipolitiikka on perustana lapsiperheiden riittävän toimeentulon turvaamiselle. Esim. perusturvan riittävydestä huolehtiminen, lapsilisän jälkeenjääneisyyden korjaaminen ja indeksikorotuksen palauttaminen sekä koulutuksen ja varhaiskasvatuksen laatuun panostaminen.
2. Tarvitaan myös kohdennettuja ja riittäviä toimia heikommassa asemassa olevien lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin turvaamiseksi. Esim. perusturvan vähimmäistason korottaminen, työttömien lapsiperheiden toimeentulon turvaaminen, yksinhuoltajaperheiden ja vuoroasuvien lasten perheiden tarpeiden parempi huomiointi sekä viimesijaisen toimeentuloturvan riittävyden varmistaminen ja riittävä kotoutumisen tuki maahanmuuttotaustaisille perheille.

10 askelta lapsiperheiden riittävän toimeentulon varmistamiseen 2/3

3. Lapsiperheiden asumiskustannusten alentaminen asuntotuotantoa lisäämällä ja varmistamalla riittävä edullinen asuntotuotanto, asumistuen riittävyyden turvaaminen ja energiakustannusten hillitseminen.
4. Heikommassa työmarkkina-asemassa olevien työntekijöiden aseman turvaaminen lainsäädännöllä ja työehtosopimuksilla (mm. matalapalkka-alat, osa-aikatyö, palkkatuettu työ).
5. Laadukkaasta varhaiskasvatuksesta huolehtiminen (tukee myös työn ja perheen yhteensovittamista sekä maahanmuuttotaustaisten lasten kotoutumista).
6. Sen varmistaminen, että mahdollisimman moni nuori suorittaisi toisen asteen tutkinnon, sekä kouluttautumismahdollisuuksien parantaminen erityisesti toisen asteen koulutusta vailla oleville vanhemmille.

10 askelta lapsiperheiden riittävän toimeentulon varmistamiseen 3/3

7. Maksuttomista/edullisista lasten ja nuorten vapaa-ajan toiminnoista huolehtiminen: koulun kerhotoiminta, kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntapalvelut, nuorisotyö
8. Lapsiperheiden ja vanhemmuuden tuki, kattavat ja laadukkaat neuvolapalvelut, sosiaalihuollon perhepalvelut, lastensuojelu, eri palveluiden joustava yhteensovittaminen
9. Lasten, nuorten ja vanhempien mielenterveyden tukeminen: varhainen tuki mielenterveyden pulmissa, riittävät mielenterveyspalvelut, palvelujen perustason vahvistaminen
10. Laadukas lapsivaikutusten arviointi, jossa lapsiperheiden toimeentuloon liittyvät kysymykset on huomioitu laaja-alaisesti.

Lisätietoa

- Lapsiperheköyhyys datana, ITLA <https://itla.fi/lapsiperhekoyhyys-datana/>
- SOSTE selvitti hallituksen leikkausten vaikutukset maakunnittain – Lähes 17 000 uutta alaikäistä tippuu köyhyysrajan alle <https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-hallituksen-leikkausten-vaikutukset-maakunnittain-lahes-17-000-uutta-alaikaista-tippuu-koyhyysrajan-alle/>
- Eurooppalainen lapsitakuu - Suomen toimintasuunnitelma <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164025>
- Sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arviointi, STM <https://stm.fi/-/sosiaaliturvamuutosten-yhteisvaikutusten-arviointi-on-valmistunut>
- Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto sosiaaliturvamuutoksista <https://valtioneuvosto.fi/-//10616/lainsaadannon-arviointineuvosto-sosiaaliturvamuutoksista-merkittavien-uudistusten-valmisteluun-varattava-aikaa-ja-resursseja>
- YK:n lapsen oikeuksien komitean loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista 2.6.2023 https://um.fi/documents/35732/0/CRC_C_FIN_CO_5-6_fi+%281%29.pdf/f8e9c156-5172-0834-d6c7-201066cbc9f2?t=1691047057189
- Iivonen, Esa & Pollari, Kirsi: Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta. STM:n raportteja ja muistioita 2020:20 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5417-5>
- Suomi nuorten kasvuympäristönä 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-671-1>

Lisätietoa

- Suomi lasten kasvuympäristönä Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/56fc2994-9d4c-4619-b4e9-4c5c499e387f/content>
- Sosiaaliturvan leikkauksilla on pitkäkestoiset vaikutukset lapsiin. Blogi 26.9.2023 https://www.mll.fi/blogi/sosiaaliturvan-leikkauksilla-on-pitkakestoiset-vaikutukset-lapsiin/?post_date=20230926150048
- Lapsiperheköyhyyttä lisäävä politiikka on lyhytnäköistä. HS mielipidekirjoitus 14.10.2023 (maksumuurin takana) <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009918689.html>
- Lasten omaishoitajien tilannetta ei saa heikentää lainsäädännön uudistuksissa. Blogi 24.10.2023 https://www.mll.fi/blogi/lasten-omaishoitajien-tilannetta-ei-saa-heikentaa-lainsaadannon-uudistuksissa/?post_date=20231024130940
- livonen, Esa & Pollari, Kirsi: Lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä kunnassa. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:4 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-378-4>
- livonen, Esa & Pollari, Kirsi: Lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä – Lapsivaikutusten arviointi, lapsibudjetointi sekä lapset ja nuoret tiedontuottajina hyvinvointialueella. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:2 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-166-7>
- Lapsen oikeudet – Työkaluina lapsivaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi. eOppivan ja kansallisen lapsistrategian verkkokoulutus <https://www.eoppiva.fi/koulutukset/lapsen-oikeudet-lapsivaikutusten-arviointi-ja-lapsibudjetointi/>

Lisätietoja

Esa Iivonen, esa.iivonen@mll.fi

Kirsi Pollari, kirsi.pollari@mll.fi

Yhdessä vahvuutta vaikuttamiseen

- Käyttäkää vaikuttamistyön somepohjia.
- Hyödyntäkää vaikuttamissuunnitelman teemoihin tehdyt materiaalit ja aikataulu.
- Jakakaa keskusjärjestön Tätä mieltä -päivityksiä.
- Tägätkää X:ssä @MLL_fi -päivitykseenne, jos se on vaikuttamistyöhön liittyvä.
- Olkaa matalalla kynnyksellä yhteydessä, mikäli tarvitsette sparrausapua.

